

CHARAKTERISTIKA KRAJE

Ústecký kraj leží na severozápadě České republiky. Severozápadní hranice kraje je zároveň i státní hranicí se Spolkovou republikou Německo a to se spolkovou zemí Sasko. Na severovýchodě sousedí Ústecký kraj s Libereckým krajem, na západě s Karlovarským a z malé části i s krajem Plzeňským a na jihovýchodě se Středočeským krajem.

Povrch kraje je z geografického hlediska velmi rozdílný, příroda je rozmanitá a pestrá. Podél hranic s Německem je oblast uzavřena pásmem Krušných hor, Labskými pískovci a Lužickými horami. Krušné hory jsou velmi starým pohorím, jsou tvořeny převážně hlubinnými vyvřelinami nebo prvohorními krystalickými břidlicemi. Na jihovýchodě kraje se rozprostírají roviny, které pocházejí z druhohor, tzv. Česká křídlová tabule, ze kterých vystupuje historicky nejznámější hora Čech, Říp a České středohoří se svým nejvyšším vrcholem Milešovkou. České středohoří vzniklo sopečnou činností v období třetihor a má neopakovatelný krajinný ráz, s množstvím kontrastů a malebných zákoutí. Nejvýše položený bod Ústeckého kraje se nachází na hranici Ústeckého a Karlovarského kraje pod vrcholem Klínovce - Háj Pod Klínovcem ve výšce 1 231,27 m n. m. Jestliže pomíneme dna povrchových dolů, je nejnižše položeným bodem kraje hladina řeky Labe u Hřenska (115 m n. m.), což je zároveň nejnižše položené místo v ČR. Největším vodním tokem na území kraje je řeka Labe, zleva se vlévá druhý největší levostranný labský přítok Ohře a řeka Bílina. Z pravé strany se do Labe vlévá na území kraje Ploučnice, posledním pravostranným přítokem na našem území je řeka Kamenice. V kraji jsou rovněž prameny minerálních a termálních vod. Největší vodní plochou je Nechranická nádrž, vybudovaná na řece Ohři v západní části kraje.

Rozloha kraje je 5 339 km², což představuje 6,8 % rozlohy České republiky. Zemědělská půda zaujímá více než 51 % území kraje, lesy se rozkládají na téměř 31 % a vodní plochy na 2 % území.

Ústecký kraj se vyznačuje značnou rozdílností jak z hlediska přírodních podmínek, tak i z hlediska hospodářské struktury, hustoty osídlení a stavu životního prostředí. Hospodářský význam kraje je historicky dán značným nerostným bohatstvím, zejména rozsáhlými ložisky hnědého uhlí, uloženými nízko pod povrchem. Hnědouhelná pánev se rozkládá pod svahy Krušných hor, táhne se od Ústí nad Labem až po Kadaň. Z dalších důležitých surovin, těžících se v kraji, jsou významná ložiska kvalitních sklářských a slévárenských písků a stovebního kamene. V kraji lze vymezit čtyři oblasti, které se od sebe významně odlišují. Je to oblast s vysoce rozvinutou průmyslovou výrobou, která je soustředěna především v Podkrušnohoří (okresy Chomutov, Most, Teplice a částečně Ústí nad Labem). Z odvětví má významné postavení energetika, těžba uhlí, strojírenství, chemický a sklářský průmysl. Další oblastí je Litoměřicko a Lounsko, které jsou významné svou produkcí chmele a zeleniny. Zvláště Polabí a Poohří jsou proslulé ovocnářské oblasti, nazývané Zahrada Čech. Skvělou pověst mají i vína pěstovaná na Litoměřicku. V posledních letech se i oblast Mostecka stává známou vinařskou oblastí, kde se vinná réva pěstuje především na pozemcích zrekultivovaných po těžbě hnědého uhlí. Oblast Krušných hor je velmi řídko osídleným horským pásem s omezenými hospodářskými aktivitami a nakonec oblast Děčínska není ani územím s koncentrací těžkého průmyslu ani oblastí zemědělskou. Jeho severní část Šluknovsko je svou odlehlostí a obtížnou dostupností z centrální části kraje typicky periferním územím.

Ústecký kraj je rozdělen do sedmi okresů (Děčín, Chomutov, Litoměřice, Louny, Most, Teplice a Ústí nad Labem), které se dále člení na 354 obcí nejrůznější velikosti, z toho je 59 obcí se statutem města. Od 1. 1. 2003 vstoupila do 2. fáze reforma veřejné správy, která stanovila vyhláškou správní obvody obcí s rozšířenou působností a obcí s pověřeným obecním úřadem, včetně jejich sídel. Od tohoto data vzniklo v Ústeckém kraji 16 správních obvodů obcí s rozšířenou působností: Bílina, Děčín, Chomutov, Kadaň, Litoměřice, Litvínov, Louny, Lovosice, Most, Podbořany, Roudnice nad Labem, Rumburk, Teplice, Ústí nad Labem, Varnsdorf a Žatec a 30 správních obvodů obcí s pověřeným obecním úřadem.

Ke konci roku 2023 měl Ústecký kraj 811 169 obyvatel, což jej řadí na páté místo v republice. Hustota obyvatel (151,9 obyvatel/km²) je vyšší než vykazuje celostátní průměr (138,2 obyvatel/km²) a je po hlavním městě Praze, Moravskoslezském a Jihomoravském kraji čtvrtou nejzalidněnější oblastí. Nej hustěji je osídlena podkrušnohorská hnědouhelná pánev, méně oblast Krušných hor a okresy Louny a Litoměřice, kde se vyskytují především menší venkovská sídla. Největší obcí a zároveň sídlem kraje je město Ústí nad Labem s 91 342 obyvateli. Charakteristickým rysem kraje je relativně mladé obyvatelstvo, průměrný věk je 42,9 let. Ústecký kraj se řadí na druhé nejnižší místo v počtu živě narozených na 1 000 obyvatel (7,8), zároveň je zde nejvyšší úmrtnost v republice (11,7 zemřelých na 1 000 obyvatel). Ústecký kraj se počtem rozvodů na 1 000 obyvatel (2,0) řadí na třetí nejnižší místo a počtem potratů na 100 narozených (40,3) řadí na první místo v celorepublikovém srovnání.

V roce 2022 se kraj podílel na tvorbě hrubého domácího produktu v České republice 5,3 %. V přepočtu na jednoho obyvatele dosáhl 69,4 % republikového průměru a je mezi kraji na třinácté pozici. K nejvýznamnějším zaměstnavatelům Ústeckého kraje patří Severočeské doly a.s., ČEZ Distribuce, a.s., ORLEN Unipetrol RPA s.r.o. a Krajská zdravotní, a.s., která od roku 2007 sdružuje Nemocnici Děčín,

Masarykovu nemocnici v Ústí nad Labem, Nemocnici Teplice, Nemocnici Most, Nemocnici Chomutov, Nemocnice Litoměřice a Nemocnice Rumburk.

Průmyslová činnost z minulosti měla a dosud má nepříznivý dopad na kvalitu životního prostředí. Silně rozvinutá povrchová těžba značně poškodila přirozenou tvář krajiny, která se postupně obnovuje jen velmi nákladnou rekultivací. Dobře známý jsou i problémy s emisní situací v kraji. V posledním desetiletí došlo k výraznému zlepšení, což lze dokumentovat snižujícím se množstvím emisí, ale i přesto je kraj vnímán jako oblast s nejpoškozenějším životním prostředím. Neslavné prvenství kraj zaujímá v měrných emisích (t/km²) oxidu siřičitého a oxidů dusíku.

Na území kraje se rozkládá národní park České Švýcarsko o rozloze 7 928 ha, který byl vyhlášen v roce 1999, chráněné krajinné oblasti České středohoří, Labské pískovce, část Kokofínska a Lužických hor. V kraji můžeme najít 186 maloplošných chráněných území, která zaujímají plochu 9 951 ha.

Podle výběrového šetření pracovních sil je v kraji zaměstnáno 368 tisíc osob, z nichž nejvíce je pracujících ve zpracovatelském průmyslu (93 tisíc osob dle klasifikace CZ-NACE). V roce 2023 průměrná hrubá měsíční mzda v kraji dosáhla 40 071 Kč (na přepočtenou osobu), za celorepublikovým průměrem zaostala o 3 050 Kč, ve srovnání krajů je Ústecký kraj na pátém nejvyšším místě. Pokles těžby uhlí, restrukturalizace podniků, útlum výroby i zemědělství mají za následek, že v republikovém srovnání je v Ústeckém kraji dlouhodobě jeden z nejvyšších podílů nezaměstnaných osob (5,66 %, v ČR 3,73 % k 31. 12. 2023).

Ve statistickém registru ekonomických subjektů bylo koncem roku 2023 téměř 163 tisíc firem, organizací a podnikatelů. Největší část tvoří podnikatelé – živnostníci nezapsaní v obchodním rejstříku (113 tisíc). Z hlediska třídění podle Klasifikace ekonomických činností se nejvíce subjektů zabývalo obchodem a opravami motorových vozidel.

Síť školských zařízení tvoří 360 mateřských škol, 285 základních škol, 95 středních odborných škol a gymnázií. Vysokoškolské vzdělání v kraji lze získat na 2 vysokých školách - v Ústí nad Labem na Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně a na Vysoké škole aplikované psychologie, s. r. o., Terezín.

Základní zdravotnickou péči zajišťuje v kraji síť ambulantních zařízení a lékáren. Lékařskou péči poskytuje 12 nemocnic akutní péče s 3 928 lůžky. Nejvýznamnějším zdravotnickým zařízením v kraji je Krajská zdravotní, a.s., která sdružuje Nemocnice Děčín, Ústí nad Labem, Teplice, Most, Chomutov, Litoměřice a Rumburk.

Kraj má důležitou dopravní polohu danou vazbou na Evropskou Unii. Teplickým a litoměřickým okresem prochází významná mezinárodní silniční trasa E 55 spojující sever a jih Evropy, která u Lovosic přechází v dálnici D 8. Koncem roku 2006 byl uveden do provozu nový úsek dálnice D 8 přes Krušné hory s napojením na německou dálnici A 17. Další významný silniční tah směřuje z Karlovarského kraje podél Krušných hor do severní části Libereckého kraje. Významná je také spojnice ze Spolkové republiky Německo přes Chomutov a Louny do Prahy. Hlavním železničním tahem je mezinárodní trať ze Spolkové republiky Německo přes Ústí nad Labem do Prahy. Řeka Labe je nejdůležitější vodní cestou v České republice a umožňuje lodní přepravu do Hamburku, přístavu v Severním moři.

Vzhledem k bohaté historii osídlení má Ústecký kraj velké množství historických památek. Z nejznámějších lze připomenout např. románskou rotundu na Řípu, gotický kostel v Mostě, barokní zámek v Duchcově, kláštery v Oseku a Doksanech a zámky Ploskovic a Libochovice. Litoměřice, Úštěk a Terezín byly vyhlášeny městskými památkovými rezervacemi a Roudnice nad Labem má památkově chráněné městské jádro. Několik vsí na Litoměřicku bylo vybráno za vesnické památkové rezervace. V oblastní galerii v Litoměřicích jsou mimořádně hodnotné sbírky obrazů. V průběhu celého roku jsou pořádány na výstavišti v Litoměřicích různé typy akcí. Nejznámější z nich je prodejní výstava Zahrada Čech zaměřená na pěstitelství ovoce a zeleniny, veletrh bytového a stavebního zboží Můj dům, můj hrad atd. Z přírodních krás jsou nejznámější národní park České Švýcarsko s Pravčickou bránou, půvabná labská cesta s Portou Bohemicou, skalní útvary Tiských stěn a Českého Švýcarska a mnoho dalších. I sportovně založeným návštěvníkům má Ústecký kraj co nabídnout. Je to moderní dostihové závodiště hipodrom, autodrom, golfové hřiště, vše ve městě Most. Krajem prochází také několik cyklostezek, z nichž jedna má v budoucnu spojit Prahu s Drážďany. Krušné, ale i Lužické hory nabízejí skvělé podmínky pro lyžování.